

EREVNA

Årg. VI

N:r 4

1949

Innehåll

Över Tröskeln.	
Av doktor Fridé Hylander.	153
Tröskelbruk.	158
Liv och fruktbarhet.	163
Den röda handen.	164
Brud och brudgum.	166
Enskilda och allmänna domäner.	169
Porten som rättens säte.	172
Tillgänglighet.	174
Tröskeln till en annan värld.	177
Gammaltestamentlig påsk.	178
Ett blodsförbund förpliktar!	178
Nyttestamentlig påsk.	186
Något om de nya handskriftsfynden i Palestina.	
Av teol. kand. Torsten Andersson.	193
Litteratur.	197
Vilken uppfostran hade Jesus fått?	199
Innehållsförteckning.	202

Innehållsförteckningen i slutet av häftet och sidhänvisningar i texten enligt originaltexten.

Över Tröskeln.

Av doktor Fride Hylander.

»Bi-smi-llah!» (I Guds namn!) mumlar han och träder över tröskeln.

Nästa man kommer, sätter sina sandaler utanför dörren till moskén eller hemmet och träder sedan över tröskeln med böjt huvud mumlande orden: »Bi-smi-llah». Att inte med andakt och bön träda över tröskeln brukade en rättrogen muhammedan betrakta med vidskeplig fruktan. Det ansågs bringa olycka både över den som trädde över tröskeln och över dem som befann sig i huset. Samma olycka medförde det också att trampa på den heliga tröskeln. Tröskeln till moskén skulle man vördnadsfullt kyssa. Var detta seden i vardagslag, skvallrar utförandet av »riten» i fest och högtid om ett djupare sammanhang. »Om du väntar någon du vill ära och visa vänskap, så gäller det att göra allting redo för att ta emot honom med blod på tröskeln!», lydde gästvänskapens bud.

I den arabiska öknen: Man väntar med spänning på gästen och spanar ivrigt ut över den nattligt blågrå öknen, där morgonrodnaden börjar flamma vid randen av den röda morgonhimlen ... När solen glödande rullar upp och förvandlar nattens blåsvarta skuggor till gulbruna sanddyner, ser man i dallrande fjärran ett dammoln närma sig.

Gästen kommer!

Är allt manne redo att ta emot honom?

Ja, tvättbäckenet med de dyrbara dropparna står redo för tvagningen. Mattor och dynor väntar på att mjukt omsluta trötta lemmar i hyddans eller tältets skugga. Krydddoft och matos skvallrar om en väntande festmåltid. Ett felfritt offerlamm bräker vid ingången.

Nu, nu är han framme, och hälsningsceremonierna börjar. Men det högtidligaste mottagandet sker ändå vid tröskeln till hyddan eller vid de svartbrända härdstenarna vid ingången till tältet. Värden har tagit hand om offerlammet, som utsträcks på tröskeln och offras så att blodet flyter ut över tröskeln eller härdstenarna. Och över detta blod, som under åkallande av Gud som vittne beseglar ett vänskapsförbund, träder gästen in i hyddan som medlem av familjen. »Bi-smi-llah!» ljuder det åter, när man över blodet träder in i huset om vilket värden med rätta kan säga: »Mitt hem, min helgedom!» Ty tröskeln tjänstgör som hemmets altare.

Kommer gästen så överraskande, att man inte hunnit få fram fåret, strös salt på tröskeln som substitut för blodet. Ju mera man vill ära en gäst, desto större är det offer man för fram till altartröskeln. För att illustrera detta må nämnas en omtyckt folksaga, som allmänt berättas i Syrien. En storsint och givmild arab hade en häst, som han älskade såsom endast en arab kan älska ett fullblod. En gång hade han sänt sin springare för att hämta en kär gäst. När denne anlät och suttit av, kunde han inte låta bli att högstämt prisa det ädla djuret. Värden tog då genast hand om tyglarna, förde hästen fram till husets dörr och slaktade där den glädjegnäggande hingsten i stället för det bråkande fåret, så att blodet rann ut över tröskeln, och så bad han med »Bi-smi-llah!» sin gäst att över detta vänskapsbevis stiga in i huset och känna sig välkommen. (Trumbull: *The Threshold Covenant*, s. 4 ff., vilken bok flitigt kommer att citeras i denna uppsats.)

En sådan handling förefaller oss både främmande och mot-

bjudande, men när det gäller offer, bör man alltid ha i minnet att utgjutandet av offerblod för dessa människor inte var liktydigt med ödeläggande av liv, utan det var ett återskänkande av livet i blodet till Livets Herre, och genom honom kom det tillbaka med nytt liv och nya välsignelser. Detta framgår bland annat av slaktbestämmelserna i Moseböckerna (3 Mos. 17:3 ff.), där var och en som dödade ett djur utan att föra fram det till uppenbarelsetältets ingång som offergåva åt Herren, räknades som dråpare. »Blodsskuld» lådde vid honom, och han skulle utrotas ur sin släkt. Men om man förde fram sitt slaktdjur som tackoffer till ingången till Herrens förbundstålt och överlämnade blodet att stänkas på Herrens altare, så följde därav liv och välsignelse.

Om en arab i Syriska öknen av någon anledning önskar att lämna sin stam och ansluta sig till en annan, eller om en fattig och faderlös yngling önskar bli adopterad av en modig man, som han räknar som sitt ideal, så infinner han sig på platsen för sina förhoppningar med ett lamm eller ett kid på axlarna. Han skyndar sig fram till schejkens hus, kastar sig ned på marken och slaktar i samma nu offerdjuret. Och över det blod som flyter över tröskeln får han träda in som medlem av stammen eller son i huset.

En man som förföljs av fiender kan på samma sätt över det livgivande blodet, offrat på altartröskeln, vinna inte bara asylrätt utan också bundsförvantskap och hjälp mot sina förföljare. Och skulle en sådan främling dödas av fienderna, så är hans nya blodsfränder, som kanske inte ens känner vare sig honom eller hans brott, hos vissa stammar skyldiga att utkräva »blodshämnd».

Vidare, om en man lyckas nå tröskeln till sin bittraste dödsfiende och därpå utgjuta offerblodet, så tillförsäkrar blodet och traditionen honom inte bara förlåtelse utan även vänskap. — I andra delar av Arabien infinner sig den som vill försonas med

sin fiende, vid dennes port. Han kastar sig ned, ristar sitt huvud så att blodet flyter och torkar av det på tröskeln. Gammal sedvänja föreskriver att den förorättade då måste komma ut och förbinda den sårade. På samma sätt som han övertäcker såren överskyler han också dens felsteg som bönfaller om förlåtelse, och han slaktar ett lamm, och man äter en försoningsmåltid tillsammans som goda vänner.

I Afganistan säger en oskriven lag att husets ägare är skyldig var och en skydd och värn som är i fara och söker asylrätt i hans hus. »Så snart någon har passerat tröskeln till en afgans hus, är han helig för honom, och han är redobogen att försvara honom med liv och blod även om han vore en dödlig fiende.» En omtyckt folkvisa förhärligar en son som dödar sin fader, därför att denne hade förrätt en flykting som sökt skydd innanför hans tröskel.

Det hände en gång under Eritrea-missionens tidigare historia, att en av italienarna efterlyst brottsling halvdöd och uppgiven av förföljelse trädde över tröskeln till en missionsstation och bad om mat och härbärg. Missionärerna, som inte kände till folkets seder och bruk rörande tröskelns helgd, satte visserligen fram mat för främlingen men mera för att fördröja honom än för att mätta honom. De ansåg sig också pliktiga att alarmera »rättvisan». På så sätt blev de anledning till brottslingens infångande och arkebusering. Att missionen sålunda bröt mot asylrättens oskrivna lag, upprörde i hög grad befolkningen. Man miste förtroendet för missionen och vände sig förbittrat mot missionärerna av vilka den som ansågs mest ansvarig mördades. Liv för liv! Det tog lång tid för missionen att åter tillvinna sig förtroende. I Sverige räknas missionären som martyr, i Eritrea som förrädare. Och även de koptiska kristna säger att missionen liknade den onde tjänaren i liknelsen, som fått tio tusen pund eftersänkta men därefter obarmhärtigt utkrävde hundra penningar av sin medtjänare.

På Hawaiji-öarna mitt i Stilla Oceanen fanns före europeernas ankomst vissa »fristäder» (puhonua), dit brottslingar kunde fly och sätta sig i säkerhet för sina förföljare. Så snart någon kommit innanför tröskeln till stadsporten var han räddad, ty även om dörrarna stod öppna, vågade ingen med onda avsikter kränka tröskelns helgd. Men den förföljdes första plikt var att uppsöka skyddsgudens altare och där kasta sig ned i tack för räddningen.

Även Moseböckerna (4 Mos. 35:22 ff.) talar om sådana fristäder inom vars tröskel en ofrivillig dråpare kunde finna skydd för blodshämnaman. Men där måste den förföljde stanna, och endast vid översteprestens död, som tycks ha varit ställföreträdande, fick han frihetens fulla liv tillbaka.

Att passera ingången till en boning är en handling som hos de flesta om inte alla folk är förbunden med en rikedom av associationer, vilka här och där lett till rituella bruk, som tycks ha existerat t.o.m. på den tiden då det i ingången till grottan, tältet eller hyddan inte fanns annan tröskel än den urholkade offerstenen, som samtidigt utgjorde både hemmets härd och hemmets altare. Och så blev mångenstädes stenen symbolen för livet, både det lekamliga och gudsgemenskapens.

Runt ingången hopades sedan livssymboler av olika slag, och tröskeln blev inramad av sirligt utformade dörrposter, och den upphöjdes från marken genom den trappa, som ledde upp till boningen. Härden flyttades in i huset och mångt och mycket av tröskelns helgd och symbolik flyttades över på husets grund och dess hörnstenar. Men tröskeln och dess inramning var och förblev en livets portal.

Liksom det fanns en dörr till hemmet, så fanns det en port som förde in till den enskildes inhägnade område, en större och gemensam port till staden och ibland även inkörsportar till ett rike.

När gudomen fick sitt eget altare för gemensam dyrkan blev det inramat av en livsportal. Det äldsta templet i Egypten vid basen av trappstegspyramiden vid Meydoom är knappast mer än en portal med ett altare mellan två pelare. Altaret upphöjdes ibland och kom att ligga på toppen av en trappstegspyramid eller ett torn. Det var sannolikt en sådan trappstegspyramid Jakob såg i drömmen med Guds härlighet brinnande på tröskeln till himlen och Guds änglar stigande upp och ned. När han därför vaknade reste han ett tröskelaltare, begöt det med olja och sade: »Det måste vara Guds boning, ja, här är himlens port.»

Det var väl också en trappa till himlen människorna ville göra sig, när de byggde det stora tornet mot skyarna och kallade det Bab-el eller Bab-ilu, Guds port, fastän de glömde Gud för sin egen ära och namnet därför i stället allittererades med »förbistring». — På toppen av tempelpyramider förlade också Eufrat-ländernas gamla folk den kammare där solen skulle förälmälas med jorden.

Även när gudomen flyttade in i ett allt större tempel, behöll tröskeln och portalen sin roll. Även det heligaste eller skrinet och altarskåpet hade sina dörrar eller sitt förhänge, och till gudens tröskel eller fotapall ledde en scala sancta, som inte vem som helst fick beträda.

Tröskelbruk.

Men låt oss efter dessa allmänna anmärkningar göra en rundvandring och söka upp portarna till människors egendom och knacka på ingången till deras boningar, antingen de är hyddor eller palats, för att så småningom även följa de pilgrimer som trevar sig fram till livets portar och Guds hus.

I hjärtat av det hedniska Afrika, i det numera kristnade Uganda, skulle man förr som offergård på tröskeln lägga ett knippe gräs, doppat i blod och välsignat av konungen, för att

därmed avvända olycka. Både ovanför dörren och på tröskeln placerades amuletter, och hyddans invånare kunde på morgonen inte lämna hemmet förrän man givit »Lubare» eller tröskel-anden ett morgonoffer, som kastades över tröskeln.

I Jinjero söder om Kaffa brukade en ny hövding hälsas välkommen till sitt hyddepalats med blodiga offer. Innan han trädde över tröskeln skulle en yngling offras på tröskelstocken och en annan vid hyddans mittpelare, som uppbar taket och slutade med en manlig livssymbol och vid vars fot högsätet var beläget. Tröskeln och pelaren beströks med offerblodet. Det sägs att det var en särskild ära och välsignelse över den familj som fick släppa till offren, och att dessa frivilligt och med glädje anmälde sig. (Bruces Travels II, s. 514.)

När en gäst eller främling kommer på besök till negerstammar i Liberia, Västafrika, slaktas en höna och dess blod stänks på dörröppningen.

I gamla Assyrien begrov man under tröskeln eller under dörrarnas och husens hörnstenar bilder och amuletter av brons, sten eller fajans för att skydda huset för allt ont. Samma bruk har förekommit i många länder. Ibland har det varit husgudar eller skyddsgudomligheter man lagt ned, ibland har man lagt grundvalarna i offerblod eller ersatt offerdjuren med votivbilder. Talrika är fynden av skelett i grunden och berättelserna om att en byggnad inte fått fasta grundvalar förrän de stärkts av offerblod. Ännu i dag förekommer grundläggningssceremonier vid husbyggen även i kulturens högborgar.

Enligt indisk Veda-lag skulle husfadern offra en »bali», d.v.s. en handfull ris eller dylikt, på hemmets tröskel och samtidigt uttala en rituell böneformel (kallad mantra).

Indianerna i gamla Mexiko brukade alltid ha ett offeraltare invid dörren.

I Irland har det på åtskilliga ställen varit bruk att årligen den 11 november slakta ett djur, de rika en oxe eller ett får, de

fattigare åtminstone en höna, och med blodet bestänka tröskeln och husets fyra hörn »för att skydda huset mot olycka» (Masons »Statistical Account or parochial Survey of Ireland.» II. s. 75.)

I Etiopien begravs ofta placentan under eller vid tröskeln, och i synnerhet vid sjukdom hängs livssymboler över dörren. Sandalerna ställs av innan man går över tröskeln.

På åtskilliga ställen har man begravt den döde under tröskeln, vilken sed levtt kvar med gravkoret under altaret. I Uppenbarelseboken sägs själarna av dem som blivit slaktade för Guds ords skull, dväljas under altaret.

Då en viss Washburn efter den stora branden i Konstantinopel 1865 vandrade runt bland ruinerna och kom till ett hus som blivit skonadt av elden, såg han att ett djur hade blivit slaktat på tröskeln och en hand, doppad i blod, hade satt sina märken på dörrposterna.

När en gång en ledande rabbin, »den förste i Zion», motogs i Jerusalem och av dess judar följdes till porten, slaktades ritualenligt vid dess tröskel ett offerdjur, mannen med kniven uttalade välsignelsen och allt folket ropade »Amen», medan rabbinen över blodet trädde in till sina domäner. Den som verkställde offret doppade sina händer i blodet och vidrörde därmed rabbinens husgeråd och satte därefter sina blodiga handavtryck på väggarna runt ingången.

Ingångarna till Nimrods palats i Assyrien tycks ha varit bestrukna med blod.

I gamla Egypten försåg man dörrposterna inte bara med ägarens namn inom livskartuschen utan också med magiska skyddsformler och livsbringande symboler. »Livets port» finns symboliserad med dörrposterna fullsatta av livskors (ankh).

I 5 Mos. (6:4-9 och 11:13-21) anbefalldes Herren att Israels barn skulle lägga orden »Herren är EN! Och: Du skall älska Herren din Gud av hela ditt hjärta och av hela din själ och av all din kraft» på sina hjärtan. Och ytterligare heter det: »Du

skall skriva dem på dörrposterna i ditt hus och på dina portar!» Med lydnaden utlovades också välsignelsen av regn och säd, vin och olja, gräs och boskap. Dessa Herrens förbundsord skrivs av rättrogna judar på pergament, läggs in i en kapsel och fästs på dörrposterna likt en amulett, kallad »mezusa». På denna skall åtminstone ordet »Den Allsmäktige» vara synligt. Då han passerar tröskeln vidrör alltid varje from jude amuletten med ett finger på högra handen för att därefter föra fingret till munnen och kyssa löftet, mumlande orden: »Herren skall bevara din utgång och din ingång från nu och till evig tid!» (Ps. 121:8).

Om en träl i Israel i stället för att välja friheten ville stanna hos husbonden och förenas med hans husfolk, skulle han »föras fram för Gud och ställas vid dörren eller dörrposten». Här skulle hans öra genomborras med en syl och genom detta blodstecken skulle han bindas vid sin herre för beständigt. (2 Mos. 21:5-6.)

Att tröskelns helgd är heligare än allt annat visar också berättelsen om hur Lot hellre var beredd att utlämna sina döttrar att skändas än han bröt tröskelförbundet med dem han hade tagit emot som gäster i sitt hus. (1 Mos. 19:3 ff. Jfr också Dom. 19.)

På dörrposterna till synagogor i Palestina såg man ofta symboler skulpterade: Påskalammet, en skål med manna, en vinranka, en druvklase, etc.

Muhammedanerna ristar ofta språk ur koranen på dörrposterna.

I Kina lägger man ofta mynt under tröskeln och hänger amuletter ovanför ingången. Vid vissa fester hängs pappersremсор med symboliska figurer på dörrposterna. När tider av svår farsot hotar, skriver man avvärjande besvärjelser med människoblod på remsorna.

Grey beskriver en ceremoni som ägde rum på en kinesisk »djonk» som skulle ut på en långsegling. På ett altare i stäven

slaktades en fågel, vars blod stänktes på silverpappersremсор, som sedan fästes på dörrposterna till alla hytter för att tillförsäkra passagerarna en lycklig resa.

När man i Egypten tar en ny båt i besittning och »träder över dess tröskel», förekommer bruket att man slaktar ett får på relingen och låter blodet flyta ned över båtens sida för att nedkalla välsignelse över det nya hemmet, där ägaren samlas till festmåltid med sina vänner. Man jämföre härmed de moderna »dopceremonier» som förekommer, då en ny båt skall sjösättas och passera tröskeln till sitt rätta element: När förtöjningen kapas Halsas champagneflaskan och båten bestänks med »druvans blod».

I gamla Ryssland brukade man ofta hälsa en gäst välkommen med bröd och salt vid tröskeln, alltså med de symboliska substituten för kött och blod.

Att placera »lyckans hästsko», som är en livsportal i miniatyr, på tröskeln eller ovanför porten är en sed som förekommer allmänt in i modern tid.

Ovanför dörrarna i Japan fäster man ett snöre, flätat av ris-halm, vilket är en helig symbol i den gamla schintoismen. I antikens Grekland stod framför varje port ett altare tillägnat Apollo Agyievs eller en obelisk representerande guden själv. Dörrposterna smordes ibland med saften av läkande örter, när man ville omstämna sinnelaget hos dem som bodde där innanför.

Romarna behängde ofta ingången till sina hus med seger-troféer tagna i krig.

I Kaffa gömde man troféerna under hårdstenarna.

Indianerna i Mellan- och Sydamerika färgade ofta dörrar och dörrposter med offerblod.

Då Paulus och Barnabas enligt Apostlagärningarna (Kap. 14) hade utfört underverk, förde prästen vid Jupiter-templet fram »tjurar och kransar till portarna och ville offra tillsammans med folket» för att hylla dem.

Liv och fruktbarhet.

Vid dörren företas ofta livs- eller fruktbarhetsceremonier, varigenom man symboliskt-dramatiskt ber ned den Högstes skapande välsignelser.

När man hos dajakerna på Borneo skall till att mylla säden i jorden firas en högtid, då man slaktar en höna vid dörren och stänker blodet omkring dörröppningen med bön om livsfrukt och fruktbarhet.

När Mensafolket börjar plöja sina åkrar offras en ko vid kyrkdörren. (K. G. Rodén.)

Efter en begravning eller när farsot hotar strös salt på tröskeln i Japan.

Under den svåraste torr tiden i Borana fann jag ingångarna till boskapskralerna smyckade med ett otal blodröda liljor. Man sade att liljorna kallades »regnens förebud» och symboliserade regn, fruktbarhet och liv.

Vid initiationsriter på Madagaskar förekommer att ett offerdjur slaktas framför ingången till »ceremonimästarens» hus och noviserna kliver eller hoppar i tur och ordning över blodet. Offret kallas »fahazza» eller »det som åstadkommer fruktsamhet», och det sägs ge fruktsamhet åt alla kvinnor som deltar i offermåltiden. Ett träd planteras nordöst om huset, en lykta hängs på en av grenarna och det vattnas med honung och vatten, som också noviserna skall dricka. Man går tre gånger runt huset och stannar vid dörröppningen, där omskärelsen äger rum. Ynglingen sitter under ceremonien på en trumma vid dörrtröskeln, och omskärelsen utförs med en kniv som doppats i blodet av en ung tjur. (Ellis: History of Madagascar, I, 176-187).

Hos Pipile, ett Maya-folk i Mellanamerika, förekom stora offer vid tröskeln till templet vid början av sommaren och början av vintern. Offret, som var en yngling, fördes fram till tempeltröskeln, där hans hjärta togs ut och blodet stänktes åt

norr och söder, åt öster och väster. Kroppen begrovs inuti templet.

Hos natchezindianerna vid Mississippi firades en årlig »skördefest», som också kallades »den nya eldens högtid». Innan det dagades samlades man kring templets altare, som stod just utanför den tempelport som vette åt öster. I portöppningen, på den upphöjda tröskeln, stod prästen och spanade mot öster efter den livgivande solens första strålar. Plötsligt börjar han gnida de två trästycken han har i händerna för att därmed tända ny gnideld för altaret. Alla förstår att det är tecknet, att solen har visat sig. Man vänder sig åt öster i tillbedjan och mödrarna lyfter upp sina små barn för att de skall välsignas av solens första strålar ...

Den »falsa dörr» som förekommer på egyptiska sarkofager och i egyptiska gravkamrar och även som amulett, tycks vara en feminin symbol och representera moderlivets port. Detta framgår av att man i mastabor på tröskeln till den »falska dörren» funnit motsvarande maskulina symbol, varför sannolikt »den falska dörren», som den kallas i vetenskaplig terminologi, symboliserat livsportalen och »nyfödelse» i en annan värld. — I samband härmed kan påpekas att kvinnan liknats vid en dörr eller livsportal (jfr Joh. 3:1-10 och Höga Visan 8:8-9) och att altaret ibland räknas som en feminin symbol, under det elden på det är maskulin. I Vedalitteraturen står yoni eller det fysiska livets portal som synonym för altare (Trumbull. s. 198.)

Livsportaler till tempel, hem eller gravar är ofta omgivna av maskulina och feminina symboler.

Den röda handen.

Avtrycket av en blodig hand representerar överallt på jorden ett symboliskt innehåll och sätts vanligen i samband med »livgivande», med »blodsförbund», med välsignelse och makt.

Den röda handen återfinns redan i stenålderseuropas grottmålningar. Såsom »Ka», själs- och uppståndelsesymbol, är den vanlig på egyptiska minnesmärken. Den finns på vikingatidens hällristningar och dess kultskepp. Den har använts som amulett och hos flera folk hängts om halsen. Professor Hilprecht fann 1889 den röda handen tecknad över så gott som alla dörrar i en by vid Euftrat nära det gamla Babylon.

Både judar, muhammedaner och kristna i Palestina brukade förr märka sina hus med en öppen hand. När judar och muhammedaner tar ett nytt hus i besittning, slaktas ett lamm vid dörren, och någon välsignar huset genom att doppa handen i det friska blodet och trycka symbolen på dörrposter och väggar. Beroende på religion brukar handen ibland kallas Mose hand, ibland Profetens hand och ibland Jungfru Marie hand, men välsignelse- och livssymboliken är densamma.

När Sultan Muhammed II över liken av stupade kristna trängde in i Sofiakyrkan, sägs han ha doppat handen i slaktade kristnas blod och därmed stämplat väggen innanför dörren för att visa sin förbundstrohet mot profeten och för att därmed inviga murarna att tjäna ett nytt förbund.

En av Sivas symboler i hinduisk religion är den öppna handen, som representerar makt och liv. Ty även om Siva kallas allförstöraren, så är han också nyskaparen, eftersom döden endast är ingången till nytt liv.

I Yucatan i Mellanamerika har man på ruinerna av hus och tempel funnit märken av händer, som tydligt tillkommit på så sätt att en hand som doppats i rödfärg tryckts emot stenen.

En upplyft hand finner man också på trappstegspyramiderna, de upphöjda altarna i Mellanamerika och på Söderhavets öar samt på kultklippor i Australien.

Nordamerikas indianer tryckte den röda handen på sina tält, på ting som invigts åt den store Anden, på pubertetsriternas invigningshyddor. Och i bildsymboliken svarade den öppna handen mot styrka, makt och liv.

Brud och brudgum.

Det äkta förbundet mellan man och kvinna avslutas eller befästs ofta med ceremonier på tröskeln till det gemensamma hemmet.

När en brud i Syrien eller Egypten skall träda in i sitt blivande hem slaktas ofta ett lamm på tröskeln och bruden stiger över blodet in till brudgummen. Ceremonin markerar att hon genom denna förbundsakt blivit en medlem av familjen.

När en man av Somalifolket i Ostafrika vunnit sin brud och de två skall träda in i det nya hemmet står ett offerdjur bundet vid hyddans ingång. Det löses och utsträcks över dörröppningen, och medan bruden håller det, slaktar brudgummen fåret ritualenligt med sin långa dolk, anropande Allah. Bruden doppar ett par av fingrarna på höger hand i offerblodet och målar därmed livets tecken på sin panna. Därefter stiger hon jämte brudgummen över blodet in i hemmet. Först genom denna ceremoni blir äkenskapet giltigt.

På åtskilliga ställen förekommer bruket att bruden skall bestryka dörrposterna i sitt blivande hem med honung eller smör (det latinska ordet för hustru, uxor eller unxor, är möjligen härlett från ungere, insmörja). I Grekland förekommer att ett granatäpple krossas på tröskeln när bruden stiger över den, och bröllopsföljet kastar sädeskorn och stänker vatten över henne. — Hos en magyarstam vid Volga placerar brudens fader bröd och salt under tröskeln, när bruden går in.

Hos dajakerna på Borneo ingår det i bröllopsceremonierna att resa ett altare framför tröskeln till hemmet och därpå lägga frukt samt hölja en blodröd duk över offret.

I hinduernas Veda-litteratur anges det att bruden skall träda in i hemmet med högra foten först. Hon får inte stiga på tröskeln. Ris strös över brudparet då det passerar tröskeln.

I Kina brukar man av ålder »eld på tröskeln» i bröllopsceremonierna. Bruden lyfts in i sitt hem över ett fyrfat med

glödande kol. Ny eld — nytt liv är en universell association, som också lett till att eld blivit ett substitut för blod och liv.

När ett nytt år ingår, eldar man i Etiopien i porten eller framför tröskeln. I vissa gallastammars bröllopsceremonier ingår eldborring som prokreationsrit. Hos många folk representerar det hårda träslaget den maskulina, det mjuka den feminina principen och elden det nya livet. Både jag och andra européer ha upplevt att vildar kommit och bett: »Låna mig tändstickor, ty jag skall gifta mig!»

När ett hindupar tar ett nytt hem i besittning, måste det medföra den heliga elden från hemmets altare. En fackla brukade alltid ingå i de romerska bröllopsceremonierna. I Grekland följdes bruden till sitt nya hem av modern, som bar en fackla, tänd på föräldrahemmets härd.

Hos vissa Volga-magyarer brukade brudens fader ställa ett stort ljus på tröskeln till det nya hemmet och tända flera småljus framför husets ikoner.

I kristen tid har det tidigare varit brukligt att förrätta såväl dop som vigsel vid kyrkans port, en symbolik som är lätt att förstå. I de folkliga bröllopsceremonierna har det på mycket olika håll ingått att »hoppa över en sten». Att stå på »heta stenen» tycks vara ett senare bruk då det t.ex. finns en sådan »bröllopssten» på vilken brudparen brukar stå, fastän en inskription på latin på stenen säger: »Låt ingen stiga på stenen!»

I det kushitiska kejsardömet Kaffa var det ingenting annat än blod som kunde ge ett äktenskap rättslig giltighet. Då brudgummen en månad efter ringförlovingen hämtade sin blivande brud från hennes föräldrahem, skickade fadern med ett »förbundsvittne». Det var detta förbundsvittnes uppgift att lyfta upp flickan på sadeln framför brudgummen, att springande vid sidan om brudparet medfölja till bröllopgården, att införa bruden i det nya hemmets brudgemak och att därefter vakta tröskeln utanför brudgemakets förhänge. Men de viktigaste uppgifterna för detta »förbundsvittne» återstod.

I rummet utanför brudgemaket ägde gästbudet rum med sång och mat och dryck, medan brudgummen var värd. Men brudgummen lämnar snart den högtidsfirande skaran och släpps av förbundsvittnet över tröskeln in till sin väntande brud.

Man har frågat: När såg ett människopar första gången blod såsom tecken på ett kärlekens äkta förbund? Måste inte livet och dess ursprung ha varit ett heligt mysterium för de första tänkarna på vår jord? Och måste inte blodet från begynnelsen ha associerats med gemenskap, med livsförbund, med framtidshopp och med Allfadern som Livgivare och Förbundsvittne? Åtminstone i Kaffa var det ingenting annat än blod som kunde besegla äktenskapets förbund. Blodet var det som gjorde förbundet till äkta.

När brudgummen hade lämnat bröllopsalen ville det inte bli någon fart och fest över ätande och drickande. Men på ett tecken inifrån brudgemaket träder förbundsvittnet innanför förlåten och kommer strax ut igen med en boll snövit bomull färgad av klart blod. I fackelskenets ljus förklarar nu förbundsvittnet att det äktenskapliga förbundet är äkta och rättsligt giltigt. Glädjen bryter nu lös. Den bröllopfirande skaran höjer det smattrande jubelropet och åsynen av de suggestiva färgerna, renhetens vita och livets röda, stimulerar fest och högtid. Sångare och musikanter stämmer upp en ny sång, och jubelbruset från bröllopsgården följer »förbundsvittnet», när han nu som ilbud med fackla och bevis i hand rusar ut i nattens mörker för att föra det glada budskapet till brudens föräldrahem och därmed till frånvarande släkt och vänner. Men den vita bomullen med förbundstecknen bevaras av föräldrarna som ett dyrbart minne ...

Hade det röda blodet saknats, när förbundsvittnet från brudgemaket trädde ut i fackelskenet, så hade det varit slut på fest och högtid. Då hade inte förbundet räknats som giltigt och äkta, och besviken och nedslagen hade var och en fått

återvända till sitt. Även bruden hade då med skam fått lämna bröllopsgården. Men om hon trots allt fått stanna, så hade hennes barn aldrig räknats som äkta och fått ärva. (Bieber, Kaffa. II. 12 ff.)

Att en liknande sed förekom hos judarna framgår tydligt av 5 Mos. 22:13-19 och det där omtalade bröllopsklädet, som av flickans fader bevarades som ett vittnesbörd om att hans flicka varit jungfru och som bevis kunde läggas fram för »de äldste i porten».

Omskärelse vid vuxen ålder och infibulation sammanhänger hos vissa folk med bröllopet och markerar dettas karaktär av blodsförbund. Det skall vara »blod på tröskeln» vid ingången till ett nytt livsskapande skede av två människors liv.

Enskilda och allmänna domäner.

Liksom huset hade sin tröskel och sin hörnsten, så hade stads- eller lantegendomen sin inhägnad med sin port eller sin yttre gräns med sina rämärken. En stad hade sin mur och sin stadsport och ett rike sina gränsstenar. Låt oss exempelvis tänka på »Herkules stoder» vid sjöporten till det grekiska väldet eller på portugisiska världserövrarens vana att föra med sig gränsstenar att uppsättas vid den yttersta gräns man nått. En sådan gränssten hade en expedition en gång satt upp vid Kongoflodens mynning, varför denna flod under lång tid gick under namnet »Pelarfloden». Offer vid rikets gränsstenar omtalas både från Kina, Assyrien och andra länder.

Både individ och stat ville gärna föröka sina domäner eller utvidga sina gränser, varför rämärkena ofta (Rom, Assyrien, Kina) i sin symboliska fallosform utgjorde en önskebön om fruktbarhet och fortsatt växt. Namnet Nebukadnezar betyder »Nebo beskyddar min gränssten» och det visar, liksom mycket

annat, att gränsen är helig och står under den gudoms beskydd med vilken konungen stod i förbund.

Ett lands gräns kallades ofta dess tröskel, och sändebud eller deputationer i fredliga avsikter borde för att visa sin vilighet till fridsförbund överskrida gränsen eller passera stadsporten med ett tröskeloffer.

Men hur kan det komma sig, kanske någon frågar, att en olympisk segrare i antikens Grekland, när han lagerkrönt återvände i triumf till sin hemstad, inte fick passera stadsporten utan togs in genom ett hål i muren? Han, som bringat ära över sin hemstad och gjort den ryktbar, varför fick han inte som en vanlig människa gå genom porten utan skulle som fiende komma in genom en sönderbruten eller nedriven stadsmur? Synbarligen var det befolkningens önskan att på ett dramatiskt sätt visa sin hänförelse eller rättare underkastelse genom att mottaga honom inte som en vanlig dödlig utan som erövrare, som genom en bräcka i muren tågar in och underlägger sig allt och alla. Man kunde tydligen även på den tiden konsten att hylla en idrottsstjärna, även om han inte fick flera järnvägsvagnar med gratulationsmakulatur.

Då det inte fanns några gränsstenar att offra vid, tycks stundom offren ha gått så till, att djuren slaktades på vägen, och dess delar placerades på väggkanten markerande dörrposter. Genom denna port och över det utgjutna blodet trädde man in över landets gränser.

Då general Grant på sin jordenruntresa skulle stiga i land i Assiut på gränsen mellan övre och nedre Egypten, slaktade man på stranden en oxe, och landgången lades över det utgjutna blodet, medan offerdjurets huvud placerades på ena sidan och kroppen på andra sidan om denna tröskel, som Grant hade att passera, när han skulle beträda Egyptens mark. När Grant sedan mottogs av den amerikanske vicekonsuln, en egyptier vars hem han skulle gästa, slaktades vid tröskeln ett får,

och Grant hade att träda in till sin värd över detta blod, som dramatiskt-symboliskt bättre än alla lovtal betygade konsulatets förbundstrohet och blodsvänskap.

När pilgrimerna återvänder från Mekka till Syrien möts de vid gränsen av ett liknande välkommen: får och oxar slaktas, deras blod utgjuts över vägen och deras kroppar läggs som dörrposter vid sidorna. Att de från den heliga staden återkommande pilgrimerna (hadji) passerar över blodet in i landet anses bringa välsignelse till människor, boskap och åkrar. Det är ett blodsförbund mellan folket och den Högste, förmedlat genom hans sändebud från Kabas heliga stad.

Ett liknande förbund tycks Herren ha slutit med Abraham, när denne vistades i de södra gränstrakterna av löfteslandet. Visserligen hade Abraham för länge sedan fått löftet att han skulle besitta landet. Men uppfyllelsen såg inte löftesrik ut. Han hade inga barn och Saras kved var »förtorkat». Landet var fullt av fiender, och han hade inte kontrollen av en enda provins utan fick buga sig djupt för stamhövdingarna bara för att få köpa en gravplats. Det är därför förklarligt att Abraham önskade ett yttre påtagligt bevis för att löftet verkligen skulle uppfyllas. Han säger därför: »Herre, Herre! Hur skall jag veta, att jag skall ärva landet?» (1 Mos. 15:8 ff.) Att Herren då använder sig av det symboliskt dramatiska språk som hos dessa folk i mänsklighetens tidigare årtusenden brukade åtfölja och bekräfta muntliga utsagor, är lätt att förstå. Han hänvisar till ett bruk som är allmänt känt som bekräftelse på ett oryggligt förbund. Herren befallde Abraham att utvälja flera offerdjur. Och Abraham tycks genast ha förstått vad saken gällde, ty han slaktade djuren »mitt itu» och lade styckena mitt emot varandra säkerligen på var sida om det utgjutna blodet. Vid detta offer fick Abraham länge vänta, vakta och lyssna. Men när det blivit mörkt passerade Herren likt »en rykande ugn med brinnande fackla» mellan styckena. Och Herren förnyade på den

dagen förbundet, sägande: »Åt dina efterkommande skall jag ge detta land ...»

Abraham hade fått tecknet. Han hade bara att falla ned på sitt ansikte för Herrens härlighet och säga: Amen!

En annan gång, då Abraham passerade gränsen till Sodoms område, möttes han av översteprästen Melkisedek med ett liknande tröskeloffer, med bröd och vin.

När Abraham får löftet att »inta sina fienders portar», eller Jesus säger om sin klippkyrka att »helvetets portar skall inte få makt över den», används porten som symbol för deras makt som bor innanför tröskeln.

Porten som rättens säte.

Därför att det blod som gjöts på tröskeln i ett heligt förbund kallade Livets Herre tillstädes för att bevittna och bekräfta förbundet, och därför att »närheten till ett altare betyder närhet till den Gud som där dyrkas», kom också tröskeln eller porten att bli erkänd som domstol. Ty där bodde rätt och rättfärdighet.

Under en karavanresa hade jag en gång beskyllt mina män för att ha stulit en kniv som försvunnit. Alla bedyrade sin oskuld. När kvällen kom och jag dragit mig tillbaka in i tältet, fick jag i tältöppningen vid lägereldens sken se ett sällsamt skådespel upprullas. Karavanmännen samlade utanför tältdörren allt vad vapen de ägde och lade dem i hög »på tröskeln till tältet»: bössor och kroksablar, dolkar och spjut, pistoler och flodhästpiskor. Sedan började de sjunga och dansa och man efter man hoppade över de samlade vapnen under det att man kallade Gud som vittne och högtidligt svor på att man var oskyldig. Med vältaliga ord och åtbörder förklarade man sig redo att dö för alla dessa vapen, om gudsdomen föll och man befanns vara lögnare, och med livlig dramatik visade man hur

tjuven skulle förföljas och förintas och utan förskoning finna sin död för samma vapen i rättvisans hand.

När min maka och jag en gång öppnade dörren till ett av våra tillfälliga hem i Afrika, låg en på grund av svåra förseelser avskedad karavanman framför tröskeln på knä med pannan mot marken och en stor sten på nacken. Tiggande om nåd ropade han: »Abiét, Abiét!»

Vid tröskeln söker man nåd.

Om domaren låter beveka sig och låter nåd gå före rätt, fortsätter han dramatiken och lyfter bördan av den förkrossades nacke — och »kastar den bakom sin rygg».

När en gallafader inte får någon bukt med sin vanartiga son kan han skicka bud till landets domare (Abba Bokku = fadern med staven) och be om hjälp. Denne skickar då fem män till hyddan. De tar fatt slyngeln och lägger honom på hemmets tröskel, och medan de fyra sträcker ut honom och håller fast honom i armar och ben, piskar den femte honom med »en lagom tjock och mjuk färsk vidja». Fruktan för detta tröskelstraff skall vara så stor att blotta antydning om det skall vara nog att bringa en uppstudsigt son till lydnad. (Qana Badji.)

I Indien avläggs en helig ed motsvarande vårt »handen på Bibeln» under det att man träder över templets tröskel. — Det är vanligt att man frågar en person som är misstänkt för ett brott men förnekar det: »Är du beredd på att stiga över templets tröskel?»

Det berättas från samma land en historia om en guldsmed, som hade smugit sig in i ett av Vishnus tempel för att stjäla ett av hans strålande juvelögon. Han skall ha lyckats att bryta ut den ädla stenen och hålla sig dold i templet över natten. Men när portarna på morgonen slogs upp och han skulle lämna templet, föll han död ned på tröskeln. Hans dom hade avkunnats just på den plats där rätten hade sitt säte, menade man.

När filistéerna hade stulit Guds förbundsark och placerat den vid sidan av Dagon i hans tempel, föll domen mellan Gud

och avgud på tröskeln till templet. När man tidigt på morgonen kom till helgedomen, fick man se Dagon ligga framstupa på marken framför Herrens ark: »Dagons huvud och hans båda händer hade slagits av och låg på tröskeln.» (1 Sam. 5:1-5.)

»Låt rätten härska i porten!» uppmanar profeten Amos (5:15). »De äldste i porten» brukade avgöra rättstvister i Israel. Det var vid denna domstol Boas med de äldste avgjorde moabitiskan Ruts öde. Det var också här, för de äldste i porten, fadern bredde ut bröllopsklädet för att bevisa sin dotters jungfrudom. (5 Mos. 22:15-18.)

Då tröskelns helgd hade blivit bruten, såsom framgår av Domareboken 19 om händelserna i samband med det skändliga dådet i Gibeon, och den misshandlade kvinnan i sin dödsstund appellerar till tröskeln, blir hämnden fruktansvärd.

Högsta domstolen i Turkiet kallas fortfarande »den högsta porten».

I Ordspråksboken (8:34-35) säger »Visheten»:

»Salig är den människa, som hör mig,
som dag efter dag vakar vid mina dörrar
och håller vakt vid dörrposterna i mina portar.
Ty den som finner mig finner livet
och får nåd av Herren.»

Tillgänglighet.

När mänskligheten bodde i tält eller varje familjefader satt i ingången till sin hydda och skipade patriarkalisk rättvisa, var tröskeln och porten inte så oåtkomlig. Men människan drog sig så småningom bakom pallisader och murar, innanför den ena porten efter den andra.

För att träffa en stor man eller lantdrott i Etiopien måste man passera flera portar, ty han har på sitt »fäste» gjort sig oåtkomlig inom ett flertal pallisader och taggiga inhägnader,

och den som äntligen lyckats ta sig fram till hans innersta dörr måste vanligen kasta sig till marken och kyssa tröskeln.

När Gud »bodde i tält» skulle (enligt 3 Mos. 17:2-9) offer frambäras till »uppenbarelsetältets ingång» och »tröskeloffrets» blod stänkas på Herrens altare »vid ingången till uppenbarelsetältet». Härvid sänkte sig Herren i molnstoden ned till ingången av tältet, till »högsta porten».

Två pelare eller portalstenar med eller utan över dem lig-gande taksten och med eller utan ett mellan eller framför dem stående altare tycks vara urgamla materiella vittnesbörd om andlig aktivitet på vår jord. De återfinns både i arkitekturen och i bildframställningen, på grottmålningar och hållristningar. De har också levt kvar genom årtusendena och talar utan ord, antingen det är en triumfbåge från antikens Rom med scener kring Jerusalems förstöring och intåget i hednastaden med den heliga sjuarmade ljusstaken eller en modernare fristående portal i Paris med den »okände soldatens grav» och den eviga flamma under valvbågen.

Ibland förflyttades altaret allt högre mot himlen, då det förlades på toppen av en trappstegspyramid eller ett ziggurat. Ibland välvde sig livsportalen över tröskelaltaret allt mäktigare och kom att leda in till ett Guds hus därbakom. Innanför tröskeln och bakom dörrarna kom så småningom en gudabild, och denna flyttades allt längre in bakom allt flera trösklar, innanför allt fler dörrposter smyckade med symboliska väsen, sfinxer, ormar, bevingade tjurar och lejon och valvbågar med bevingade solklot. Och gudaväsendet självt drunknade i symboliska attribut innanför stängda dörrar vid slutet av den »scala sancta», dit ingen vanlig dödlig fick träda.

I Jerusalems tempel fanns sålunda både yttre och inre förgård, det heliga och det allra heligaste och ytterligare en slutten förbundsark. Och över tröskeln till det allra heligaste, innanför förlåten, fick ingen annan än översteprästen komma och

det bara en gång om året och då inte utan försoningsblod för egna och folkets synder.

Samma anordning ser man fortfarande i levande livet i Etiopiens kyrkoliv: kyrkobesökarna faller först ned och kysser tröskeln till kyrkogården eller dess mur. De skrider vördnadsfullt fram till kyrkans fot och kysser dess trappa, faller ned vid tröskeln till förgården och det heliga, men kommer aldrig in i det allra heligaste där taboten förvaras inom portarna till en miniatyrkyrka ... Kvinnan kommer ibland inte ens över första tröskeln, såsom följande skildring från Eritrea visar: »Då de malmrika stenarna, som representerar kyrkklockorna, slås mot varandra redan klockan tre på morgonen och kallar till nattlig gudstjänst, skyndar kvinnorna iväg till kyrkan, men de måste nöja sig med att kyssa stenen vid kyrkans dörr, och utan att få komma ditin vänder de tillbaka just i lagom tid för att falla på knä framför handkvarnens stenar och börja dagens möda.»

»Vid Kitzuki, 'Japans äldsta helgedom', samlas väldiga pilgrimsskaror för tillbedjan. De kommer och går i en oavbruten ström och alla knäfaller framför tröskeln till det allra heligaste. Ingen får gå in där. Tillbedjarna får stanna framför den drakornerade portalen och kasta sina offergåvor i kistan framför tröskeln, antingen offret består i de rikares guldmünt eller de fattigares riskorn. Därpå klappar de i händerna, böjer sig inför tröskeln och kastar vörnadsfulla blickar genom bönevalvet mot det allra heligaste därbakom. Varje pilgrim stannar bara ett ögonblick och klappar i sina händer bara fyra gånger, men de som kommer och går är så många att handklappningarna ändå påminner om bruset av ett vattenfall» (Hearn: *Glimpses of Unfamiliar Japan*, I, 188.)

I Egypten fick ett tempel ofta namn efter tröskeln. I Thebe fanns ett tempel som kallades »Silvertröskeln». Tempeltrösklar av guld är också kända. Dörrposterna till ett egyptiskt tempel

sades representera gudasystrarna Isis och Nephtys, och dör-rarna representerade Osiris själv, domaren över levande och döda. En vanlig dödlig fick nöja sig med att kasta sig ned vid tröskeln till yttre porten, men en präst fick komma in och kasta sig ned vid tröskeln till det allra heligaste.

Tröskeln till en annan värld.

Var det svårt att komma över tröskeln till det allra heli-gaste av en gudavarelse jordiska tempel, så var det inte mind-re svårt att träda över tröskeln till en annan värld.

Av den egyptiska dödsboken framgår att den döde hade att passera en serie av dörrar, och för var och en han skulle ige-nom blev han hejdad och måste bevisa sin blods- eller livs-förbindelse med Osiris, innan han fick gå vidare. Slutligen kom han till den sista porten, som förde in till sanningens och rättfärdighetens domssal, där den yttersta domen skulle fällas över den döde. Vid ingången blev den döde hejdad av trös-keln, av de två dörrposterna, av låset, av nyckeln och av dör-ren själv och fick inte passera, om han inte kunde identifiera sig med Osiris, som själv var dörren, genom att nämna nam-nen på portens alla delar ...

Det babyloniska dödsriket var omgivet av sju höga murar, var och en försedd med en väl bevakad port. Tröskeln till den sista porten, som ledde in till Allats palats, stod på en källa vars vatten gav nytt liv åt alla som badade i det eller drack av dess flöden. (Jfr Hesekiel 47:1-9.) Men även om livet fanns vid tröskeln till Allats gårdar, så var vägen dit lång och svår. Till och med gudinnan Istar höll på att bli utestängd därifrån, då hon begivit sig ned i Allats regioner för att söka efter Dummuzi. Hon blev hejdad vid varje port och avklädd alla sina kläder och smycken, tills hon slutligen naken och hjälplös som en vanlig dödlig stod inför den sista porten. Och här hade hon aldrig kommit in, om inte gudarnas drottning själv,

Ea, hade hjälpt henne att komma åt livets vatten under tröskeln.

Heliga, avlägsna, oåtkomliga innanför höga murar och bakom tillbommade och välbevakade portar hade hedendomens gudar förskansat sig ...

Gammaltestamentlig påsk.

Men låt oss nu med den fond av tröskelsymbolik vi lärt gå till Egyptens land vid tiden för de tio hemsökelseerna. Israels barn levde som främlingar och trälar under hårda förtryckare. Herdarna, vana vid att fritt ströva omkring med sina hjordar, hade blivit tvångsarbetare. De hade ständigt piskan över sig, antingen de räfsade ihop strån på marken, trampade lera i gyttejgroparna, slog tegel eller böjde sitt ryggbast under tunga stenbördor. Och gossebarnen kastades i Nilfloden, ty den nye Faraos svurit död och undergång åt Israels barn. Dessa våndades i träldomen utan att kunna se någon gryning till en ny dag. Men deras ångestrop nådde Gud, och det står att han *»kom ihåg sitt förbund»* med patriarkerna.

Ett blodsförbund förpliktar!

Allting talar för att förut beskrivna dramatiskt symboliska tröskelhandlingar vid denna tid var allmänmänsklig idévärld. Även israeliterna hade säkerligen mottagit en kär gäst med blodets välkommen på tröskeln. Att stiga över tröskeloffret hade inneburit ett oryggligt förbundstecken, som förenade gästen med husets folk och som förenade brud och brudgum *»till ett kött»* vid den högtidliga begynnelsen av ett nytt gemensamt liv.

Det är också uppenbart att Gud måste tala till människorna på ett begripligt språk. För att bli accepterad och skapa levande motivbildande realitet måste han anknyta till redan före-

fintliga affektiva sammanhang. Ingenting är därför naturligare, än att Gud använder sig av mänsklighetens associationsvärld och tidens åskådliga symboliska dramatik, vilken han ger en förnyad och fördjupad förklaring.

Dramatik var det, när en enkel hydda öppnade sin dörr och en gäst eller ett nyförmält par över offerblodet på tröskeln trädde in till trofast och äkta gemenskap. Men väldigare och mer skakande blir dramatiken, när två folk blir inblandade, när himmelens och jordens krafter sätts i rörelse, och när Han som kallar sig det eviga JAG ÄR börjar gå till doms med den mäktige Faraos och med »alla Egyptens gudar» samt nedlåter sig att ingå förbund och trolovning, inte med herrefolket själv utan med dess herdar och trälar ...

Uptakten till Guds uppgörelse med Egypten utgår ifrån den sedan urkulturens dagar universellt accepterade principen att allt förstfött och förstlingsskörden av markens frukt skall vara helgat åt det högsta väsendet: Skaparen, Livgivaren, Gåvobringaren! Det ultimatum som ställdes till Faraos var detta: »Släpp Israel, som är min förstfödde son, annars skall jag döda din förstfödde son och allt förstfött i Egyptens land.» (2 Mos. 4:22-23.)

Bakgrunden till den högdramatiska upplösningen på träldomstiden är denna: Israel trälar sedan 430 år under avgudadyrkare. De är omgivna av fiender och förtryckare och har inga vänner. De har inget fostertand. De ser ingen utväg ur svårigheterna. Ingen dagning skymtar vid den nattsvarta horisonten. Egyptens skickliga läkare har ingen balsam för hudflängda ryggar. Folket har blivit berövat äktenskapets största lycka, ty vad är väl en kärlek utan de barn som kastas i Nilfloden? Man lever ett liv utan högtid och fest i Herrens gårdar. Man lever i ett land som är uppfyllt av ståtliga tempel och får själv bygga på sådana, helgade åt gudar med djurskepnad, men man har själv inget tempel och ingen annan helgad plats än

tröskelaltaret. Det sista man tänker på, när kvällen skymmer, är de tegel som fattas. Vad man drömmer om är knutpiskan. Morgonens första tanke går till stråna på stubbåkern, ler-groparna och tegelbärningen. Det är knappt man hinner be den vanliga bönen, när man går över tröskelaltaret: »I ditt namn, Herre, går jag ut att söka vinning!» Det blev väl snarare ett stönande: »Varför har du övergivit oss, våra faders förbundsgud? Kommer du inte ihåg blodsförbundet med Abraham? Varför måste vi dö? Kommer jag någonsin mer att gå genom denna dödens port?»

Det är under sådana vändans tider Herren »kommer ihåg sitt förbund» och börjar sina hemsökelse över egyptierna. Därmed väcker han israeliterna till medvetande om att något kommer att ske, att Herren kanske är i annalkande för att förnya sitt blodsförbund. Han fyller själarna med aningar och adventsstämning. En dag kommer så budskapet: *Slakta påskslammet!* Någon närmare beskrivning av tröskeloffret behövde man inte. Man förstod att det betydde att Herren skulle komma på besök som vän, som förlossare, som brudgum, och att det gällde att välkomna honom med blod på tröskeln. »Slakta lammet vid aftontiden! Och tag en knippa isop och doppa den i blodet som är i skålen, och bestryk det övre dörrträet och båda dörrposterna!» Det gällde att måla ingången till en »livsportal». Alla förstod att offret betydde en förbundsförnyelse och att gästen genom blodet gjorde sig till ett med hyddans folk.

Här bör det inskjutas att det hebreiska ordet »*saph*», som i vår bibel översatts med skål, betyder tröskel och nästan överallt på andra ställen i Bibeln översatts med detta ord. Därför borde den aktuella versen lyda: »Tag en knippa med isop och droppa den i blodet, som är på tröskeln!» Bibelöversättare mera förtrogna med österländska förhållanden har översatt ordet *saph* i denna vers mera korrekt: Septuaginta säger »blodet som är i dörröppningen», och Vulgata: »blodet som är på tröskeln.» När Philo Judaeus talar om judarnas påsk, kallar han den

»*diabatéria*», vilket är offer man verkställer när man skrider över en gräns. Rabbi Ishmael säger om påskslammets offerande i Egypten: »Man gräver en grop i tröskeln (d.v.s. i marken i dörröppningen) och slaktar här, ty '*saph*' anger ingenting annat än tröskeln.»

Översättningen av en annan vers i samma kapitel behöver också en kommentar. Det står i vår nuvarande bibelöversättning: »När han ser blodet på det övre dörrträet och på de två dörrposterna skall han gå förbi dörren och inte tillåta fördärvarn att komma in i era hus och slå er.» Det hebreiska ordet »*pasach*», som här återgivits med »gå förbi» torde bättre översättas med »passera över». Ty Herren inte bara gick förbi Israels barns dörrar, han inte bara skonade dem, utan han förnyade blodsförbundet med dem, han trädde som vän över tröskeln in i huset, medan 'Fördärvarn' fick stanna utanför. Tröskeloffer förekom nog också hos egypterna, varemot bestrykandet av dörrposterna med isopsknippet förefaller ha varit nytt vid detta tillfälle, eftersom det särskilt markeras.

Synbarligen används en i Österlandet vanlig syn som förebild: en furste passerar landet med sitt följe, bland vilket även den fruktade skarprättaren eller rättstjänaren befinner sig redo att omedelbart verkställa en dom. När Herren ser blodets välkomsthälsning, kommer han ihåg sitt förbund och passerar över tröskeln som vän, som medlem av familjen, och förnyar därmed det oryggliga förbundet, medan Fördärvarn får stanna utanför. Där inget förbundsblod hälsar honom välkommen däremot, får rättstjänaren i uppdrag att gå in och utföra sitt uppdrag. (Trumbull: *The Threshold Covenant*. s. 209 ff.)

Enligt judisk tradition var det en påsknatt Gud på gränsen till löfteslandet gjorde ett »cross-over covenant» med Abraham (1 Mos. 15:1-21). Det sägs vidare ha varit en påsknatt Herrens ängel (i pluralis) trädde över tröskeln till Lots hus och såg till att tröskelns helgd inte blev skändad. (1 Mos. 19:1-25.)

Mycket talar sålunda för, att »pasach» inte betyder gå förbi utan passera över en förbundströskel. Men hur än härmed förhåller sig, den generella ritens och mänsklighetens gemensamma symbolskatt är tydlig nog. — Ännu i dag brukar judarna, när de firar påsk, sätta fram en extra stol och en bågare med vin och öppna ytterdörren med den symboliska meningen att Herren skall träda över tröskeln som välkommen gäst.

Men vi återvänder till natten framför andra i faraonernas land, fasans midnatt, då den Fruktansvärde hemsökte förtryckarna och mellan tempel och hyddor, palats och pyramider upphävdes ett klagorop, »vars like aldrig har varit hört och aldrig mer skall höras», när Herren slog allt förstfött ... Men för Israels barn blev det en: »O helga natt, du frälsning åt oss gav!», som årligen firas som »högtidsvaka från släkte till släkte».

Vid ett förbundsvälkommen offerar man det bästa man har. Såsom tidigare nämnts var förstlingen av allt, människa, boskap och gröda, sedan urkulturens dagar helgad åt den Högte. Att påskalammet var ett substitut för den förstfödde tycks framgå av flera omständigheter: Herren tog den förstfödde i alla de hus som inte var skyddade av offerblodet. I samband med uttåget säger Herren till Mose: »Helga allt förstfött åt mig. Allt hos Israels barn som öppnar moderlivet, både av människor och boskap, tillhör mig.» (2 Mos. 13:2.) »Israel är min förstfödde son», sade Herren till Farao. Det var husets yngste som vid det årligt upprepade påskfirandet hade till uppgift att fråga husfadern om påskens betydelse. Det var också vid den med påskan sammanhängande »osyrade brödets högtid» som förstlingskärven av årets skörd skulle »viftas» inför Herrens ansikte.

Man behöver nästan vara österlänning och ha levt sig in i dessa människors symboliskt-dramatiska men ofta ordlösa språk för att förstå något av det som rörde sig inom beträngda bröst i de torftiga hyddor, där man slaktat det felfria påska-

lammet och väntade på att få ta emot Herren själv som gäst. Vilka rikedomar innebar inte ett oryggligt blodsförbund?! Det var inte ofta den mäktigaste trädde över den ringastes tröskel. Men den som över förbundsblodet trädde in i huset gjorde sig till ett med dem som bodde därinne. I detta fall var det Gud själv som kom på besök för att som vän dela deras förhållanden, deras vånda, deras nöd. Som brudgum kom han för att dela högtidsmåltiden, glädjen, lyckan. Höga Visan föreläses alltid i synagogan under judarnas påskgudstjänst.

Lagen för blodsförbund på tröskeln var att den starkare tog sig an den svagare, att den rike delade med sig åt den fattige, att den gode lät sina gåvor flöda över den som ingenting kunde återgälda (annat än liv och blod i trofast hängivenhet), att den rättfärdige var förpliktad att ta sig an och försvara den beträngde, främlingen, den anklagade. Ja, han måste vara redobogen att gå i döden för honom. Dessa tankar går igen i den Hallel-psalm som brukade läsas eller sjungas under judarnas påskfirande. Det heter där:

»Prisa ... Herrens namn ...
Vem är som Herren, vår Gud,
han som tronar så högt,
han som ser ner så djupt ...
Han som reser upp den ringe ur stoftet,
och lyfter den fattige ur dyn,
för att sätta honom bland furstar,
sitt folks furstar ...»

I psalmens fortsättning kommer även »brudgumstanken» fram, när det heter:

»... han som låter en ofruktsam kvinna
bo i huset som en lycklig mor,
omgiven av barn.
Halleluja!»
(Ps. 113:5-9. Hallel-psalmerna: Pss. 113-118.)

Kom då Gud verkligen över tröskeln, gästade verkligen den Högste Israels hyddor? För att få svaret därpå behöver man ha reda på den intima gemenskap en måltid innebär för österländska folk och en offermåltid i synnerhet. Därför att mat och dryck ger lekamligt liv och offermåltiden gemenskap med Gud, har måltiden kommit att symbolisera frälsning och evigt liv. (Jes. 55:1 ff. Matt. 22:2 ff. Luk. 14:16 ff. Upp. 3:20.) Att Herren i bordsbönen kallades att delta och välsigna håvorna är självfallet. Han var närvarande när man delade bröd och vin. Han var också närvarande vid måltidens höjdpunkt, då man åt det påskalamm som hade gjutit sitt blod för att hyddans folk skulle få leva. »Blodet skall för er vara ett tecken, er till räddning», hette det (2 Mos. 12:13). Ja, han var närvarande i det påskalamm som inte fick styckas, därför att det skulle markera allas enhet, »den heliga gemenskapen», och vars ben inte fick sönderslås ...

Och det blev afton, och det blev morgon ...

En ny dag!

Med Gud som mäktig förbundspart kunde nu Israels barn med förtröstan och frimodighet genom blodets livsportal träda över tröskeln till en ny tillvaro. »Herren skall strida för er, och ni skall hålla er stilla», hette det. Hela symboliken vid uttåget ur Egypten talar om begynnelsen av ett nytt liv:

Påskmånaden skulle vara »den första och främsta» av årets månader. Man passerade således tröskeln till *ett nytt år* och skådade i österns purprade skyar gryningen av *en ny dag*.

Från och med nu hade Gud tagit »Jungfrun Israel» vid handen såsom hennes Herre och brudgum. (Jer. 31:31-32.) Israel trädde över tröskeln till samlivet med Gud. »Jag gav dig mitt trohetslöfte och ingick förbund med dig, säger Herren, Herren, och du blev min!» (Hesekiel 16:8). Från uttågets tid liknas förhållandet mellan Herren och Israel vid gemenskapen

mellan brudgum och brud, och det avfälliga Israels bebländelse med främmande gudar kallas äktenskapsbrott, trolöshet.

Israel trädde också över tröskeln till det utlovade löftelandet, till sitt nationella hem. Det högdramatiska tillfälle, då man nått gränsen av trälomslandet men var instängd av öknar och förföljande härskaror bakom sig och såg vägen spär-rad av hav framför sig, är beskrivet med överdådigt österländskt poetiskt bildspråk: Mose räckte ut sin stav och en orkan från öster delade vattnet, så att portarna till löftelandet slogs upp på vid gavel. Och man glömmer inte att nämna dörrposterna: vattenmassorna, som glimmade som murar på båda sidor. Och här, på själva tröskeln som tillbörligt var, drabbades Faraos förtryckarna av Herrens dom. Liksom filistéerna en gång hade funnit Dagens huvud och händer avslagna på tröskeln, såg nu israeliterna egypterna ligga döda på havsstranden.

Räddade på andra stranden sjöng nu Israels barn en lovsång:

»För en fnysning från din näsa dämde vattnen upp,
böljorna reste sig som en mur,
vattenströmmarna stelnade i havets djup ...

— — —
Du andades på dem
och havet övertäckte dem,
De sjönk som bly
i de väldiga vattnen.»

(2 Mos. 15:8, 10.)

Och varje påsknatt upplever man uttåget på nytt och sjunger med psalmisten (Ps. 114): »Havet flydde ... Bergen hoppade som baggar, höjderna som lamm ...»

Det var en glädje, som smittade hela naturen ... »Träden klappade händerna.»

Nytestamentlig påsk.

Natt, mörker, dödsskugga hade åter lägrat sig över Israels barns boningar. Folket hade råkat in i nytt förtryck av främmande härskare, denna gång av romerska legioner. Då träder Herren, trogen sitt blodsförbund, åter över tröskeln till sitt beträngda folk: Han gjorde sig till ett med mänskligheten, antog tjänareskepnad och människogestalt, ja, blev »gjord till synd». Han t.o.m. identifierade sig med nödlidande och anklagade, när han säger: »Jag var sjuk, jag var i fängelse!»

Född under lagen som Marias förstfödde gällde för honom: »Varje förstfödd son som öppnar moderlivet skall räknas som helgad åt Herren.»

När han första gången fördes upp till det tempel som redan i Gamla testamentet kallades »ett bödens hus för alla folk» (Jes. 56:7) och i föräldrarnas famn trädde genom dörren till Guds hus var det med ett tröskeloffer av två duvor, och i omskärelsen förnyades blodsförbundet mellan Gud och människa, det förbund vars betydelse den gamle Simeon förstod, då han tog gossebarnet i sin famn och jublade:

»Herre, nu låter du din tjänare sluta sina dagar
i frid, så som du har lovat,
Ty mina ögon har sett din frälsning,
som du har berett att skådas av alla folk,
ett ljus som skall uppenbaras för hedningarna,
och en härlighet för ditt folk Israel!»

Men låt oss betrakta de dramatiska händelser som i Nya testamentet motsvarar räddningen ur trädhuset och intåget i löftets land!

Jag tänker på Jesu gång till Fadern, på hur han ställföreträdande passerar dödsfloden och träder över tröskeln från jord till himmel och öppnar den väg till Fadershuset som i alla re-

ligioner var otillgänglig och stängd av mur på mur, port på port ...

Det hade åter blivit påsk, då lärjungarna frågade sin Mästare: »Var vill du att vi skall äta påsk?» — Skaran av lärjungar var samlad omkring Mästaren. För varje påsk hade dess budskap blivit mer levande för dem. Man var högtidligare och allvarligare än vanligt i förningar om att någonting skulle ske. Hade inte dramatiken den första påsknatten börjat vävas samman med Mästaren? De ord Johannes hörde första gången vid Jordan trängde sig åter på honom: »Se Guds lamm, som tar bort världens synd!» — Hade inte Mästaren sagt: »Den som äter mitt kött och dricker mitt blod har evigt liv.» — Varför skulle Mästaren vara så lik det lamm som fördes bort att slaktas? — Vad var det annat än allas aningar som halkade över Tomas läppar: »Låt oss gå och dö med honom.» — Och inte blev spänningen mindre, när man lagt sig till bords och Mästaren börjar måltiden med orden: »Jag har längtat mycket efter att äta detta påskalamm med er, innan mitt lidande börjar.» — Och vad menade väl Mästaren med orden »Jag helgar mig till ett offer», »Tag och ät ... min kropp ... Drink ... mitt blod ... till syndernas förlåtelse»? Men vad man förstod, det var att Gud själv var närvarande i Offret och att måltiden innebar den djupast tänkbara gemenskap med Honom som sade: »Jag och Fadern är ett», »Jag är vinstocken, ni är grenarna!»

Med kännedom om österländska föreställningar om måltidsgemenskap förstår man hur oerhört det förbundsbrott var om vilket psalmisten säger (Ps. 41:10): »Också min vän som jag litade på, han som åt mitt bröd, lyfter sin häls mot mig.» I det doppade brödstycket, som Jesus gav Judas, erbjöd han honom frälsning och livsgemenskap, ja, han vädjade till måltidsgemenskapens förbundstrohet. Att därför Judas tog emot brödet och svek var något så oerhört att ingen av lärjungarna kunde fatta det. Det står att ingen förstod vad Jesus

menade, när han sade: »Gör snart vad du tänker göra!» Men när det senare blev klart för dem, kunde de inte uttrycka det skändliga på annat sätt än med orden: »Satan for in i honom.»

Och ändå skulle de alla komma på skam ...

När Judas gått ut i natten utan att de andra lärjungarna förstod varför, och Mästaren givit sig själv i bröd och vin och börjat förklara gemenskapens hemligheter med himlaporten på glänt, förnam väl lärjungarna en gemenskap med Herren och det himmelska som övergår vad tanke kan fatta och ord uttala. Ingen försöker dock beskriva sina känslor, och bara Johannes vågar sig på att återge något av vad Jesus sade i sitt avskedstal och sin »översteprästerliga» förbön ...

Men när lärjungarna lämnade gästbudssalen stridde väl inom deras hjärtan Mästarens ord om att han inte mer skulle fira denna högtid förrän den kom till fullbordan i Guds rike, med de sista orden i lovsången man just sjungit: »Ordna er i högtidsled med lövrika kvistar i händerna *fram till altarets horn!*»

Måltiden i den övre salen i herbärget i Jerusalem var endast begynnelsen på det som Uppenbarelseboken kallar »Lammets bröllop». Porten hade ett ögonblick stått på glänt, men den slöts igen. Och det var natt. Ty blodet på tröskeln hade ännu inte blivit utgjutet.

Dödsskuggans midnattstimme sänker sig över Jerusalem.
Lärjungarna överväldigas av sömn.

Mästaren kämpar allena i bön, i svett, i blodig ångest framför en tillbommad himlaport, en helig tröskel ...

Viskande röster. Vid en oljelampas sken rinner blänkande silvermynt mellan köpsläende fingrar. Klirret ekar under heliga tempelvalv.

Ett undertryckt hånskratt, en förkvävd snyftning.

Buller och vapengny, svärd och knölpåkar.

En fackla som fladdrar i nattvinden belyser ett ögonblick
en kyss, ett förräderi, ett förbundsbrott.

Hastigt flyende lärjungefötter.

Omgiven av fiender och spjutspetsar föses fången bak-
bunden in genom stadens portar.

Kroppen skakar av nattens kyla, förrädarens kyss bränner
på kinden.

Från domare till domare, från port till port!

Den modigaste lärjungen bedyrar under eder och för-
bannelser: Jag känner inte den mannen!

Tuppen gal.

»Jag har förrått oskyldigt blod!»

»Blodspengarna» kastas över templets tröskel: Jesu blod
på templets tröskel!

»Mitt rike är inte av den här världen!»

»Vad är sanning?»

Romerska rättens representant för första gången: »Jag fin-
ner honom inte skyldig till något brott!»

Blodiga gisselslag.

En krona av törnen.

En purpurfärgad mantel.

»Ge oss Barabbas lös!»

Romerska världsväldets domare, för andra gången: Jag fin-
ner honom inte skyldig till något brott.

»Korsfäst! Korsfäst!»

Romerska rättens representant, för tredje gången: Jag fin-
ner honom inte skyldig till något brott.

Pöbeln: »Friger du honom är du inte kejsarens vän!»

Överstprästerna: »Vi har ingen annan konung än kejsa-
ren!»

»Då utlämnade han Jesus åt dem till att korsfästas.»

Så var då Jesus äntligen på väg till sista porten.

Och han bar sitt kors. Då han hade gjort sig till ett med människosläktet fick han även bära dess synd, till evighetens port, till tröskeln av Rättfärdighetens boning.

»Du bar ditt kors, o Jesu mild,
då dödens väg du trädde ...
Till frälsning för den värld, som vild
och full av hat dig hädde ...
*Du bar ditt kors, då bar du ock,
Med världens skulder mina!»*

Det ögonblick hade kommit då han som ställföreträdande vandrade den tunga vägen, besudlad av jordens smuts och släktets synd, skulle träda över tröskeln till Guds paradiset, till gatorna av guld och havet av kristallklar renhet framför Guds tron ...

Och *vad händer?*

Jo, mellan jord och himmel, *på själva tröskeln* till Rättfärdighetens boning, på det »upphöjda altaret», på korset, drabbas han av domen.

»Min Gud, min Gud, varför har du övergivit mig!» ropar han, och ekot svarar: »... du övergivit mig?»

»Syndens lön är döden!»

»Aldrig någonsin skall något orent komma in!» Domen föll, domen över synd och orenhet.

Här var förmer än Dagens avslagna huvud och händer på tröskeln till templet. Men på korsets tröskel vid himlens port:

»Hand och fot man genombårat,
Sträckt och plågad är var led.
*Huvudet, av törnen sårat,
Blekt och blodigt sjunker ned»...*

*Offerlammet hade blivit slaktat, tröskeln hade blivit be-
gjuten med blod ...*

Men: I blodet var livet!

Därför: »Honom har Gud uppväckt och löst ur dödens vånda, eftersom det inte var möjligt att han skulle behållas av döden.» (Apg. 2:24.)

Kristus som offerlammet erinrar om det tröskeloffer som i Arabien räddar en brottsling till livet, när han skuldbelastad men med ett offerlamm på skuldran skyndar sig fram till den rättfärdiges boning, kastar sig ned och offerar lammet på tröskeln för att sedan över renings- och försoningsblodet få träda in till ett nytt liv i full gemenskap med familjen.

Att alla bilder haltar hindrar dock inte att himmelska ting avspeglar sig i jordiska förebilder. Och varför skulle inte dramatik och symbolik kunna ha universell tillämpning?

Kristi offer på tröskeln öppnade vägen först för honom själv fram till Guds nådastol. »Fadern älskar mig därför att jag ger mitt liv för att sedan ta det tillbaka», säger Jesus. (Joh. 10:17.)

»Höj, ni portar, era huvuden!» skriver konung David om Ärans Konungs intåg i sin helgedom. (Ps. 24.) Man riktigt ser framför sig guldålderns mäktiga palats och tempelportar med djurhövdade skyddsväsen till portalposter, när man läser psalmistens ord: »Höj, ni portar, era huvuden, höj er, ni eviga dörrar, så att ärans Konung kan tåga in.» Vem är då ärans Konung? Det är Herren Sebaot, stjärnehärarnas Gud. Det är det segrande Lejonet. Det är det blödande Lammet som gör sitt intåg i himmelen. Det är människornas ställföreträdare och överstepräst, som »*med sitt eget blod*», en gång för alla, går in i himlens allra heligaste och *vinner åt människorna en evig återlösning*. (Hebr. 9:12). Med detta livsblod träder han fram för Guds ansikte, »för vår skull» (Hebr. 9:24). Genom sitt offer har han utplånat synden (Hebr. 9:26). Mitt framför tronen står Lammet, Lammet som »friköpt oss från våra synder med sitt blod» (Upp. 1:5), Lammet som har »köpt oss åt Gud med sitt blod» (Upp. 5:9).

Jesu tröskeloffer på korset har också många beröringspunkter med påskalammet. I Egypten var det husfadern som offrade ett substitut för den förstfödde, för det dyrbaraste han ägde. Och blodet var förbundstecknet som hälsade gästen välkommen att som medlem av familjen träda över tröskeln, och blodet tillförsäkrade hyddans folk blodsfrändskapens skydd och hjälp. — På Golgata är det Gud själv som offerar sin förstfödde son, och blodet är förbundstecknet som hälsar gäster, främlingar och allt vad människa heter välkomna att som »medborgare tillsammans med de heliga och Guds husfolk» (Ef. 2:19) träda över tröskeln och vara tillförsäkrade blodets skydd till evigt liv.

Förlåten rämnade. Porten står nu öppen.

Vem som vill får gå in, ty Gud bor inte längre innanför stängda portar i ett otillgängligt fjärran, dit inte ens vår tanke hinner. Nej, han har kommit oss »nära genom Kristi blod!» (Ef. 2:13). Ingen behöver vara utestängd (Ef. 2:12). Alla har vi i en och samma Ande tillträde till Fadern.

Det står på flera ställen i Bibeln om ingången i helgedomen. Hebréerbrevets författare talar just om det tillfälle då man skall träda över tröskeln till himlatemplets allra heligaste och skrida fram över glashavet av kristall, när han säger: »Bröder, *i kraft av Jesu blod* kan vi nu frimodigt gå in i det allra heligaste på *den nya och levande väg som han har öppnat för oss genom fölåten, det vill säga sitt kött*. ... Låt oss därför med uppriktigt hjärta gå fram i full trosvissnet ...» Ja, i triumf kan vi stiga över tröskeln, ty »Herren är min starkhet och min lovsång, han blev min frälsning!»

Jesus säger: »Ingen kommer till Fadern utom *genom mig*».

»Jag är vägen och sanningen och livet.» *»Jag är dörren.»*

Något om de nya handskriftsfynden i Palestina.

Av teol. kand. Torsten Andersson.

Under de senaste decennierna har i Palestina och i länderna däromkring gjorts åtskilliga fornyfynd, som i många fall på ett slående sätt har kommit att bekräfta och belysa Bibelns uppgifter. Dessa fynd har gjorts dels genom systematiska utgrävningar av gamla platser, dels genom rena tillfälligheter. Det sista måste sägas vara fallet beträffande de uppseendeväckande handskriftsfynd som gjordes häromåret i det heliga landet. Dessa gamla handskrifter som så har kommit i dagen får med all säkerhet den största betydelse för vår kunskap om en viktig sida av Bibeln och dess värld, nämligen Gamla testamentets texthistoria.

På våren eller försommaren 1947 påträffade några beduiner, som var på väg från Jordandalen till Betlehem, i en halvt igenrasad grotta norr om Döda havet en del pergamentrullar, inpackade i lerkrukor. Eftersom man trodde att skriften på rullarna var syrisk, vände man sig till de syriska kristna, och så kom det sig att somliga av dessa rullar blev köpta av det syriska klostret i Jerusalem. Köpet kom enligt uppgift till stånd i juli 1947.

Först i februari 1948 kom emellertid detta fynd till den utomstående världens kännedom. Patern i det syriska klostret underrättade nämligen då den amerikanska skolan för orientforskning i Jerusalem om dessa handskrifters förekomst. Ledare för denna skola var just då under den ordinarie rektorns tillfälliga bortovaro en ung forskare dr John C. Trever. Det är också han som i den amerikanska skolans tidskrift (*Bulletin of the American Schools of Oriental Research, BASOR*) har lämnat de första redogörelserna för handskrifterna i fråga.

Dr Trever skrev först av några rader ur en av de rullar som förevisades för honom. Han kände snart igen dessa rader som ett citat ur profeten Jesaja, och vid jämförelse med annat handskriftsmaterial från tiden omkring vår tideräknings början visade det sig att den handskrift det här gällde måste vara ännu äldre. Trots de svårigheter som det då rådande

krigstillståndet i Jerusalem förde med sig, lyckades det för dr Trever att i fortsättningen fotografera alla de handskriftsrullar som hamnat i det sýriska klostrets ägo.

Det rör sig här om fem rullar. Den största av dessa — den ur vilken dr Trever tog den första avskriften — innehåller en komplett text till profeten Jesaja. Det är en lång rulle, som mäter ända till över sju meter när den är upprullad. En annan av rullarna innehåller de två första kapitlen av profeten Habackuks bok med tillhörande kommentar av närmast midraschisk karaktär. Två handskrifter har visat sig utgöra föreskrifter tydligen för någon judisk sekt. Dessa två rullar har troligen från början utgjort en enda, och tillsammans brukar de nu kallas »the Sectarian Document». Den femte och sista rullen visade sig vara så skadad att man inte genast kunde rulla upp den och identifiera texten. Den har sedan undersökts av den kände semitisten och arkeologen W. F. Albright i Baltimore. Den är skriven på arameiska till skillnad från de övriga rullarna, som är avfattade på hebreiska, och den torde utgöra ett arameiskt original till Första Henoksboken.

Samtidigt som dessa handskriftsrullar togs om hand av amerikanerna och så småningom fördes över till Amerika för att där ytterligare bearbetas och publiceras, hade sex liknande rullar hamnat i det hebreiska universitetet i Jerusalem. Dessa handskrifter har beskrivits av detta universitets rektor, professor Sukenik, i en bok med den hebreiska titeln Megillot genuzot. Hans undersökningar ligger egentligen till tiden före amerikanernas. Han berättar nämligen att han haft alla elva rullarna i sin hand och således kunnat göra undersökningar av Jesajahandskriften redan innan dr Trever fått veta något om det fynd som gjorts. Av dessa sex rullar, som alltså slutgiltigt kommit i det hebreiska universitetets ägo, innehåller tre tackpsalmer, till stilen påminnande om tackpsalmerna i Psaltaren. Professor Sukenik har publicerat ett par sådana psalmer. Senare har man konstaterat att ännu en rulle är av samma innehåll. Av de två återstående handlar den ena om vad professor Sukenik har kallat »kriget mellan ljusets barn och mörkrets barn» och den andra innehåller ytterligare en Jesajatekt.

Den grotta där dessa handskrifter ursprungligen påträffades, har sedan varit föremål för undersökning, och därvid tycks ytterligare handskriftsfragment ha kommit i dagen. Underrättelserna därom är än så länge sparsamma, men enligt uppgift har mindre delar av Danielsboken påträffats, bl.a. det avsnitt i kap. 2 där den arameiska texten börjar.

Nu inställer sig omedelbart frågan om dessa handskrifters ålder. Dr Trevers tidiga datering drogs genast i tvivelsmål bl.a. av professor Solo-

mon Zeitlin i Philadelphia (Jewish Quarterly Review XXXIX jan. 1949), som ansåg att det var fråga om värdelösa handskrifter, förfälskningar från medeltiden. Den tidiga dateringen har emellertid bekräftats inte minst av professor Albright enligt vilken Jesaja-rullen inte kan vara senare än 100 f.Kr. Troligen tillhör den andra hälften av 2:a årh. f.Kr. Därnäst i ålder skulle Habackuk-rullen komma. Den anses tillhöra andra hälften av 1:a årh. f.Kr. Grunden för denna datering är framför allt den ålderdomliga paleografen. Värdefulla jämförelser har gjorts med den berömda Nash-papyren, som anses tillhöra århundradena närmast före och omkring vår tideräknings början. Vidare har lergodset i grottan undersökts, och man har funnit att detta måste stamma från sen hellenistisk tid eller de två sista århundradena f.Kr.

Att dessa handskrifter kunnat bevaras så relativt väl genom 2000 år har vi inte minst det torra klimatet kring Döda havet att tacka för. Därnäst har den omsorgsfulla inpackningen inverkat. Förutom att rullarna har varit inlagda i lerkrutor — ett vanligt sätt att bevara urkunder på i gammal tid (Jer. 32:14) — har de haft ett omhölje av läder och dessutom varit in-smorda med beck. Ändå var det hög tid att rullarna blev upptäckta och tillvaratagna. Av de fotografier som finns att tillgå ser man hur pergamentet på sina ställen börjat angripas av maskar.

Därnäst måste man fråga sig hur denna handskriftskollektion kommit att deponeras i denna grotta där den nu påträffats. Man har då tagit sin utgångspunkt i »the Sectarian Document». Vissa likheter finns mellan denna urkund, Habackuk-kommentaren och berättelsen om »kriget mellan ljusets barn och mörkrets barn» å ena sidan och å andra sidan den s.k. Damaskusskriften, en sekterisk skrift från tiden under eller närmast efter mackabéerkrigen. I dem alla förekommer samma försök att efterlikna den bibliska stilen och de bibliska uttryckssätten. Man har då tänkt sig att dessa nu funna handskrifter likaledes kan ha tillhört någon judisk sekt, som undan förföljelser eller av annan orsak har gömt undan sina heliga skrifter på detta sätt. Professor Ginsberg i New York (BASOR, 112, dec. 1948) vill foga in denna judiska sekt i mackabeisk tid; möjligen kan den ha grundats under första delen av Antiokus Epifanes' regering.

Medan dessa gamla handskriftsrullar ännu väntar på sin slutgiltiga bearbetning och publicering och det endast finns spridda tidskriftsartiklar om dem att tillgå, är det naturligtvis vanskligt att dra några bestämda slutsatser om vilken betydelse de kan komma att få för vår kunskap om Gamla testamentets texthistoria. Några rön tycks dock forskarna redan ha letts fram till med tämligen stor säkerhet.

Först och främst — vi har här den äldsta handskriften till Gamla testa-

mentet som någonsin påträffats, omkring 1000 år äldre än den tidigaste större och mera fullständiga handskrift som förut varit tillgänglig. Att de skriftliga minnesmärkena av Gamla testamentet från denna äldsta tid är så sparsamma torde inte minst bero på en sed som fanns i den judiska synagogan. När en bokrulle var så använd nämligen att den inte längre kunde göra tjänst, skrevs den av i en ny, och den gamla rullen förstördes, begrovs vanligen. Detta naturligtvis för att den heliga texten inte skulle råka i främmande händer och bli använd på otillbörligt sätt. De skåp eller kamrar i synagogan, där sådana använda textrullar lades undan för att sedan efter viss tid skaffas bort, har fått namnet genizor. Det är endast av tillfälligheter som någon enstaka sådan geniza och dess innehåll har bevarats till eftervärlden.

Dessa rullar som nu påträffats skulle alltså härröra från mackabéertiden, ett tidsavsnitt som förut varit mycket sparsamt företrätt när det gäller handskriftsfynd. Förutom de lärdomar som dessa texter ger i fråga om den dåtida hebreiskans ortografi och grammatik, lämnar de dessutom viktiga upplysningar om judiska förhållanden under samma tid, särskilt då »the Sectarian Document» och rullen med Habakkuk-kommentaren men även de texter som tagits om hand av det hebreiska universitetet.

Det andra som bestämt har kunnat konstateras, då med avseende på dessa texters kanoniska delar, är deras iögonenfallande överensstämmelse med Gamla testamentets masoretiska text. Detta förhållande har särskilt vad Jesaja-texten beträffar, påpekats av dr Millar Burrows, ordinarie ledare för den amerikanska skolan för orientforskning (bl.a. i BASOR, III, okt. 1948, Jewish Quarterly Review, juli 1949), som ser dessa texters stora betydelse just i det faktum att de stärker tilltron till den masoretiska traditionen. Det är här inte fråga om fullständig identitet med den masoretiska texten — olikheter finns framförallt i ortografi och morfologi, vissa smärre tillsatser och uteslutningar kan också iakttas vid en jämförelse mellan de två textformerna — men i stort sett råder en långt gående överensstämmelse.

Detta förhållande tycks på ett enastående sätt bekräfta riktigheten i den syn på den masoretiska texten som under de senaste åren alltmer har gjort sig gällande. Man har undan för undan lämnat det äldre sättet att betrakta t.ex. den grekiska översättningen Septuaginta som representerande en ursprunglig text, medan den masoretiska texten skulle vara överarbetad och ändrad, och att så på svåra och omstridda ställen ändra denna sistnämnda text efter Septuaginta. Dessa nya handskriftsfynd tycks ge vid handen att standardiseringen av den hebreiska texten har skett betydligt tidigare än man förut trott och att masoreterna inte har företagit något

radikalt omstuvningsarbete, så som man också har menat, utan att de endast med sitt arbete givit ett beriktigande, ett fastställande av den gamla texten.

Litteratur.

I *Tidskrift för Teologi og Kirke*, 2. hefte, 1949, finns bl.a, en artikel av *lektor Bjarne Hareide* under rubriken »Undervisninga i Palestina på Jesu tid». Då denna artikel kan förutsättas ha intresse för Erevnas läsare, lämnas här nedan ett referat av dess innehåll.

Undervisningen i Palestina, framhåller författaren, var utpräglad religiös. Lagen, torah, utgjorde grunden för uppfostran och innehållet i undervisningen. Den heliga Skrift föreskrev ju att varje israelit skulle lära känna Herrens vilja (5 Mos. 6:7, 4:10). Denna kunskap var inte bara ett teoretiskt spörsmål: man lärde lagen för att *leva* efter den (jfr 5 Mos. 27:26, Gal. 3:10).

En israelit blev aldrig färdig med att lära lagen. Lagkunskapen var oändlig och evig. En rätt israelit hade lagen som sitt främsta samtalsämne. Att sitta samman vid bordet eller gå tillsammans på vägen utan att tala om lagen vittnade om bristande fromhet och var en skam.

De undervisande instanserna utgjorde i Israel *hemmet, skolan* och *synagogan*.

Att föräldrarna skulle undervisa sina barn stod föreskrivet i Skriften (5 Mos. 6:7). Det var fadern som skulle lära barnen, främst sönerna, de första grunderna i Guds lag. De tre första åren var barnet fritt från alla religiösa plikter. Fr.o.m. det fjärde året skulle fadern börja inpränta i barnet både kunskap om och lydnad mot lagen. Vid fyra års ålder skulle barnet också vara med i synagogan. Barnets ansvar gent emot lagen ökade i trettonårsåldern, d.v.s. vid puberteten.

I Israel hade man en dristig tro på att Guds sanningar kan uttryckas i ett språk som barnet förstår. Det var detta som gjorde judendomen till en typisk *folkreligion*. I de fem Moseböckerna ges anvisningar om *hur* man skall undervisa sina barn, t.ex. om innebörden i påskfirandet (jfr 2 Mos. 12:27, 13:8). Också i såväl babyloniska som palestinensiska Talmud ges metodiska anvisningar för barnens undervisning. En huvudprincip vid undervisningen var att barnen kan lära lagen genom lydnad. När ett barn deltog i riter och ceremonier som var föreskrivna i lagen, lärde det. När barnet gjorde sin plikt mot föräldrar och överordnade, både uppfyllde

och lärde det lagen. Detta var den judiska »aktivitetspedagogiken». Detta torde ha varit anledningen till att några av de första läxorna barnet fick att lära var hämtade från 3 Mos. Denna bibelbok innehåller ju många lagar och föreskrifter för det dagliga livet, vilka gäller barn såväl som föräldrar.

De första fem à sex åren var barnet helt hänvisat till fadern och den muntliga undervisning han kunde ge. Så tidigt som möjligt skulle det emellertid börja studera Skriften och så skaffa sig mera grundlig kunskap om Guds lag. Vid fem à sex års ålder räknades barnet moget nog till att läsa skrifterna. Innan skolor inrättades, var det fadern som handhade också denna undervisning.

När de första *skolorna* inrättades i Israel, har vi ingen säker kunskap om. Mycket tyder på att ett allmänt skolväsen tillkom i första århundradet efter Kristus. På Mischna-tiden, d.v.s. från slutet av första århundradet och fram t.o.m. andra århundradet efter Kristus, är elementarskolan i full gång. Enligt en tradition förordnade Josua ben Gamala (omkr. år 60 e.Kr.), att lärare skulle tillsättas i alla provinser och alla städer. En sådan förordning förutsätter emellertid, att en lång utvecklingstid ligger bakom. Det är fördensskull troligt att skolor var ganska vanliga redan på Jesu tid.

Ändamålet med skolundervisningen var att lära barnen läsa den heliga Skrift, som ju var skriven på hebreiska, medan det allmänt talade språket var arameiska. Man började med 3 Mos. Lagarna om renhet och helighet måste vara det första, ty dessa hade direkt anknytning till det dagliga livet. Till de första lärdomarna hörde vidare schema (»Hör, Israel, Herren, din Gud, Herren är En»), de tio budorden och Hallel (psalmerna 113-118). Klasserna hade vanligen 25 elever. Lärometoden var kort och gott utantilläsning. Då bara ett ringa fåtal hem ägde skrifterna, hade man ingenting annat att göra än att inpränta lärdomarna i minnet. Också de framskridna skriftlärd höll på denna metod. Även om man ägde skriften, skulle innehållet kunnas utantill. Detta ställde stora krav. Stoffet var stort och det måste inläras exakt.

Undervisningen försiggick vanligen i synagogan. Snart blev det bruk att i synagogan inrätta ett särskilt rum till skollokal. Läraren satt på en stol, och eleverna satt på golvet runt omkring honom. Uttrycket »att sitta vid N.N.:s fötter» är att fatta bokstavligt. Undervisningen tog sin början vid soluppgången.

Efter »folkskolan», beth hassefer (eg. »bokhuset»), kom »den högre skolan», beth hammidrasch (eg. »studiehuset»), Om man i »folkskolan» lärde sig läsa (givetvis också utantill) den *skrivna* lagen, sysselsatte man sig i »den högre skolan» dessutom med den *muntliga* lagen, d.v.s. Mischna,

fädernas stadgar. Det fast traderade stoffet inpräntade man i minnet genom ständig repetition. I fråga om det mera fria stoffet, det som ännu kunde diskuteras, tillämpade man disputationsmetoden med frågor och svar. Texter tolkades och jämfördes med andra texter. Härvid tränades lärare och elever i logisk tolkningsteknik. Man drog logiska konsekvenser av de olika skriftställena. Elevens plikt var att hålla allt han lärde i minnet och aldrig lära ut annat än det som var traderat.

Redan omkr. år 200 f.Kr. finner vi namnet beth hammidrasch, och på Jesu tid var denna skolform vanlig.

Synagogan nådde med sin undervisning hela folket. I synagogan gick alla som inte helt ville ställa sig utanför Israel. Huvudändamålet med sabbatssammankomsterna var läroförkunnelsen, undervisningen i lagen. Detta kommer fram i Nya testamentet, där lärandet, didaskein, ständigt framställs som det viktigaste i synagogan. Filon kallar också synagogan för didaskaleia, d.v.s. en plats, där det ges undervisning. Att undervisningen intog en sådan plats i synagogan sammanhänger med att gudsdyrkan i judendomen så småningom fått sin tyngdpunkt i läran i stället för i offret. Man måste dock komma ihåg att den synagogala undervisningen var intimt förbunden med gudsdyrkan.

Till läsningen av lagen och profeterna i synagogan fogades snart tolkning och utläggning. Något särskilt ämbete för skriftläsning, predikan och bön fanns inte. Skriftläsning, förkunnelse o.s.v. kunde på Jesu tid förrättas av någon eller några bland de närvarande. Med sin lectio continua av de fem Moseböckerna var synagoggudstjänsten måhända den viktigaste faktorn i fråga om undervisning och religiös fostran. På tre år genomgicks och tolkades hela torah. Detta måste sätta djupa spår både i minne och liv.

Vilken uppfostran hade Jesus fått?

Svaret på en sådan fråga måste ges med reservationer. Det kan här mest bli tal bara om analogislut. Jesus fick av sin samtid vittnesbördet att han inte fått undervisning (Joh. 7:15). Detta uttalande torde dock avse rabbinsk skolning: han hade inte suttit vid någon känd skriftlärdas fötter. Han tillhörde inte någon speciell riktning. Man kunde inte placera honom. Han var med andra ord något helt nytt. Inte heller i hans hemstad Nasaret kände man till, att han fått någon undervisning. Han var helt enkelt timmermannens son. Hans lärdom var så oväntad att det irriterade. Evangeliets berättelser om Jesus förutsätter emellertid att Jesus läst och rannsakat skrifterna.

Man kan förutsätta att Jesus i hemmet fått muntlig undervisning. Vid 12 års ålder hade han tillägnat sig en fond av kunskap i Skriften, som säkerligen gick utöver det vanliga. Möjligt är att de gudfruktiga Josef och Maria t.o.m. hade någon bokrulle som han kunde lära och rannsaka.

Frågan om Jesus gått i »folkskola» behövde knappast ställas. Under alla omständigheter kunde Jesus läsa hebreiska (Luk. 4:17). Det förefaller som om Jesus och hans apostlar också kunnat grekiska. Jesus talade med den romerske hövitsmannen och med den syrofeniciska kvinnan, och vi hör inte talas om någon tolk. Det var f.ö. många språk som nådde örat i det »kosmopolitiska» Galiléen.

Säkert är att Jesus inhämtat mycken kunskap i synagogan. Därvid är ej blott att tänka på det förhållandet att han »enligt sin sed» (Luk. 4:16) från tidig barndom deltog i synagoggudstjänsten. I synagogan gavs desutom tillfälle att studera och granska skrifterna för dem som önskade. Här har Jesus helt visst inhämtat stora och rika kunskaper. Han behövde inte tillhöra någon skola eller riktning. Förmåga att läsa Gamla testamentets skrifter var nog för honom. Det var skillnad på honom och de skriftlärd (Matt. 7:29). *De* talade utifrån en skollärd kunskap och efter en mekaniskt inlärd metod i skrifttolkning. *Jesus* däremot steg fram med fullmakt från Gud. Det är att lägga märke till att Jesus å ena sidan hade s.a.s. en direkt uppenbarelseskälla. Han och Fadern var ett, och han sade sig inte tala av sig själv utan endast vad Fadern lärde honom, d.v.s. han gav Guds ord, han bokstavligen talade Guds ord (han inte bara talade om Guds ord eller tolkade det). Å andra sidan höll han sig strängt till den s.a.s. medelbara uppenbarelseskällan, Gamla testamentet. Han var bunden till den uppenbarelse som där är nedlagd, ty Skriften vittnar om honom och Mose har skrivit just om honom (Joh. 5:39 och 46). Den medelbara uppenbarelseskällan och den omedelbara flyter samman till ett i Jesus. Gamla testamentet är hel och full gudsuppenbarelse. Fördenskull brukade Jesus också sina mänskliga förmågor till att granska Skriften, och Guds Ande var hans tolk. Ingenting ger Gamla testamentet större auktoritet än detta, att det var Jesu bibel, som han levde i daglig umgängelse med och som han brukade i sin förkunnelse.

E. L.

Innehållsförteckning.

	sid.
Doktor <i>Fride Hylander</i> : Över tröskeln	153
Teol. Kand. <i>Torsten Andersson</i> : Något om de nya hand- skriftsfynden i Palestina	193
Litteratur	197

EREVNA. Utgivare: Prof. H. Odeberg, Box 91, *Lund*. Ekonom: Edilen Teol. Kand. Viktor Rydqvist, Akad. Fören., *Lund*. Red.: Teol. lic. E. Lövestam. Distribution: Teol. Kand. Helmer Hansson. Red. o. exp.: S:t Mångsgatan 6 a. *Lund*. Årsmedlemsavgift inclusive pren.avg. 4:- kr. Stödjande bidrag 10:- kr. Postgirokonto nr 27 11 04 Erevna, *Lund*.

*Lund 1950. Carl Bloms Boktryckeri A.-B.
Språkligt bearbetad 2002.*